

Rapport fra vurderingsutvalget for ny norsk sakprosa for barn og unge for 2024

Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge skal bidra til at det blir skapt, utgitt, spredt og lest ny norsk sakprosa av høy kvalitet for barn og unge.

Ordningen har to søknadsfrister per år, i juni og desember.

[Retningslinjer for innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge](#)

Påmeldinger og innkjøp

	2020	2021	2022	2023	2024
Antall behandlede titler	52	44	59	55	51
Antall innkjøpt	28	30	25	30	26
Antall avslått	24	14	34	25	25
Innkjøpsprosent	53,9 %	68,2 %	42,4 %	54,6 %	51,0%
Budsjett	7 290 000	9 300 000	7 032 000	8 116 000	8 441 000

Format og målform 2024

	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Både papirbok og e-bok	28	15	13	53,6 %
Kun papirbok	23	11	12	47,8 %
Nynorsk	4	4	-	100 %
Bokmål	47	22	25	46,8 %

Om utvalget

Vurderingsutvalget for sakprosa for barn og unge har i 2024 bestått av:

Inger-Kristin Vie (leder) (1975), Innlandet. Førstemanuensis i nordisk litteratur ved Universitetet i Innlandet. Forsker og underviser i barne- og ungdomslitteratur.

Anne Schäffer (1957), Akershus. Frilansjournalist og kunst- og litteraturkritiker.

Peder Inge Knutsen Samdal (1984), Møre og Romsdal. Forfatter og lektor.

Kristian Krohg-Sørensen (vara) (1980), Oslo. Tegneserieskaper, forfatter og illustratør.

Utvalget har hatt tre møter i 2024. Ett møte er gjennomført skriftlig og to fysisk. Alle faste utvalgsmedlemmer leser og vurderer alle påmeldte titler. I forkant av møtene har medlemmene gjort seg noen notater om hvilke bøker de ønsker å få kjøpt inn, og på bakgrunn av disse notatene blir hver enkelt bok diskutert. Vurderingsutvalget har jobbet etter de vurderingskriteriene som er nedfelt i utvalgets arbeids- og rollebeskrivelser. I diskusjonene om kvalitet har utvalget lagt vekt på om de påmeldte utgivelsene

- innehar tilstrekkelige kunstneriske, språklige og håndverksmessige kvaliteter
- innehar tilstrekkelige innholds- og formidlingsmessige kvaliteter
- er tilrettelagt for barn og unge som målgruppe
- har vært underlagt et nødvendig redaksjonelt arbeid

Tendenser og analyser

Gjelder for både behandlede og innkjøpte titler.

Tematisk variasjon

Årets innkjøpte bøker representerer et mangfold av temaer, men det er noen temaer som dominerer:

Tema	antall
dyr	10
historie	3
biografi (kunst, fotball, krigshelt, forskere)	5
penger/økonomi	1
arbeidsliv	2
vitenskap/nysgjerrighet	1
å skrive dikt	1
mysterier	1
steinalderen	1

Som tabellen viser, så er det kjøpt inn ti bøker som handler om dyr. Dette er dyr som vi kjenner fra egen fauna, men også mer sjeldne dyr og fortidsdyr, som dinosaurer. Fem av bøkene kan sies å være biografier, og de biograferte er både nasjonale og internasjonale skikkelser, deriblant idrettsprofiler, en kunstner, en krigshelt og mer eller mindre kjente forskere som har jobbet med dyrevelferd, eller har hatt en betydning for vår kunnskap om dyr. Det er en styrke at flere av de biografiske fremstillingene ikke bare gir et ensidig positivt bilde av den biograferte, men at de tidvis også evner å presentere nyanserte fremstillinger, og man får understreket kompleksiteten i et menneskes liv og virke. Det er også positivt at enkelte av biografiene ikke bare tematiserer de prestasjonene som den biograferte er mest kjent for, men også får frem hva vedkommende har bidratt med på andre områder (bistand, menneskerettighetsarbeid, etc.). Dette gir et bredere inntrykk av den biografertes liv og virke, og tar på alvor hvordan kjente personer har innflytelse på ulike arenaer.

De øvrige bøkene omhandler penger og økonomi, arbeidsliv (som for eksempel hva det innebærer å spille i orkestre, eller det å ha en «rar» jobb), vitenskap og det å være nysgjerrig, men også det å skrive dikt. Bøker som omhandler nedslag i en eller flere historiske epoker, samt beskrivelser av barn og ungdom på flukt, er også representert. Det er en positiv tendens at enkelte av bøkene omfatter mer allmenne temaer som arbeidslivet og økonomi, men det er også fint å se at det produseres bøker med en smalere profil, som det å skulle inspirere barn og unge til å bli bedre kjent med lyriksjangeren, eller hvordan forskere

jobber med å undersøke dyr som lever under vann. Utvalget har også lest flere bøker som presenterer ulike typer mysterier fra virkeligheten, det være seg uoppklarte kriminalsaker, gamle myter og/eller oppklarte forbrytelser som har fått mye medieoppmerksomhet.

Imidlertid savner vurderingsutvalget en enda større tematisk variasjon. Bøker om minoriteter er i liten grad representert, noe som er svært synd. Vi opplever heller ikke at så mange av bøkene representerer et kulturelt og kjønnsmessig mangfold. Vi ønsker særlig flere bøker som handler om samisk, kvensk og skogfinsk historie og kultur. Vi savner også bøker som dveler ved vår digitale tidsalder, og bøker som på en god måte greier å formidle barn og unges følelsesliv. Politikk er heller ikke et tema som er representert i noen særlig grad, men som vi tror kunne ha vært et viktig bidrag i vår urolige tid. Derfor er det ekstra gledelig at det i utvalget finnes bøker som skildrer barn og unges flukt fra krig og fattigdom, skjebner som norske barn og ungdommer møter i hverdagen på skolen og/eller på fritiden.

Med unntak av flere av de biografiske bidragene, samt bøkene om fortidsdyr eller dyr som ikke tilhører den norske faunaen, så er det en tendens til at de aller fleste bøkene i stor grad handler om de nære forhold, og som på ulike måter gjenspeiler norske forhold. Vi tror at norske barn også trenger å lese om temaer som involverer andre kulturer og geografiske områder, og som skaper større innsikt og nysgjerrighet for andre måter å tenke på og leve på.

Språklig og visuell variasjon

Bare fire av de innkjøpte bøkene er skrevet på nynorsk, noe som vi tenker er altfor få. Det er også kun en bok som er oversatt fra samisk til norsk. Mange av bøkene henvender seg til barn på mellomtrinnet, og vi etterlyser flere bøker som først og fremst er ment for de yngste barna, og ungdomsleseren. Det er stor variasjon i bøkens visuelle uttrykk, og vi finner både tegnede og malte illustrasjoner, og i enkelte tilfeller også fotografier. En av bøkene har et tegneserieformat, noe som bidrar til variasjon, men som også gjør vanskelige og komplekse temaer noe mer tilgjengelige for barne- og ungdomsleseren. Flere av bøkene preges av et variert samspill mellom verbaltekst og bilder, men vi ønsker også enda flere komplekse bildebøker der et tema utforskes på ulike måter gjennom verbaltekst og/eller bilder. Flere av bøkene har en humoristisk tilnærming til tematikken, noe vi tror er en fin måte å engasjere leseren på. Det er viktig at barn og unge møter sakprosalitteratur som ikke bare informerer, men også skaper estetiske erfaringer der barnet blir utfordret til å undre seg, og blir oppfordret til å være en aktiv leser. Det innebærer blant annet at bøkene har kvaliteter som skaper rom for refleksjon, nysgjerrighet og tolkning. Det er veldig positivt om man utfordrer leseren til å reflektere over store spørsmål og temaer sammen med fortellerinstansen, og at fortellerinstansen også signaliserer at fortelleren (og forskningen) ikke har alle svarene på de store og vanskelige spørsmålene. På den måten gir man leseren rom til å undre seg, og etablerer en større bevissthet om at man (de voksne) ikke har svar på alt. Dette henger også sammen med kravet om etterrettelighet i sakprosalitteraturen.

Målgruppetenkning

Å nå fram til målgruppa har vært et sentralt kriterium for vurderingsutvalget. Som nevnt over, så etterlyser vi flere bøker som henvender seg til de yngste og de eldste leserne. Dette har også blitt etterlyst i vurderingsutvalgets rapport fra 2023.

Vi ser at hovedutfordringen til flere av de bøkene som har blitt avslått, er nettopp det at de i liten grad er tilpasset tenkt målgruppe. Tematikken kan være både interessant og relevant, men enten så er tekstmengden for omfattende, språket for komplekst, eller illustrasjonene for få eller bidrar med lite. En annen utfordring er evnen til å formidle kunnskap om vanskelige temaer på en slik måte at det når fram til barnet. Det har vært eksempler på bøker der man forsøker å forenkle beskrivelser av komplekse følelser og/eller temaer i så stor grad at både tekst og bilder blir nærmest meningsstomme eller banale, og at leseren ikke blir utfordret nok. Her kunne man kanskje i større grad trukket veksler på illustrasjonenes/bildeoppslagenes potensiale til å formidle komplekse temaer på en annen måte enn verbalteksten.

Diskusjoner i utvalget

Et gjennomgående tema i de diskusjonene som utvalget har hatt, er etterrettelighet. Det er et viktig prinsipp at sakprosabøkene som kjøpes inn skal fremstå etterrettelige når det gjelder bruk av kilder, og at den kunnskapen som formidles til leserne har en faglig forankring. Blant bøkene som er blitt lest i 2024, savner vi i mange sammenhenger en oversikt over kilder, og/eller informasjon om forlaget har brukt fagkonsulenter som kvalitetssikrer informasjonen som blir formidlet til leseren. En oversikt over kilder og bruk av konsulenter sikrer både troverdighet og kvalitet. Vi savner også mer informasjon om forfatterne og illustratørene i flere av bøkene.

Økonomi

Gitt budsjettets begrensninger har vi ikke hatt mulighet til å kjøpe inn alle de bøkene vi ønsket, og i noen sammenhenger har det vært veldig små marginer som har avgjort om en bok har blitt kjøpt inn eller ikke. Er det flere bøker som har tilnærmet samme tematikk, har vi måttet velge mellom disse for å sikre tematisk variasjon, selv om flere av bøkene har hatt kvaliteter som gjør at de begge kunne ha blitt kjøpt inn. Vi savner mer midler til innkjøp av sakprosabøker for barn og unge, slik at utvalget kan kjøpe inn enda flere bøker av god kvalitet, og som dermed vil kunne favne enda flere barne- og ungdomslesere.

Vedlegg

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2024:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
CAPPELEN DAMM AS	19	7	12
CAPPELEN DAMM AS AVD FORLAG	2	1	1
CITY FOREST AS	1	1	-
DAVVI GIRJI AS	1	1	-
FRISK FORLAG AS	2	-	2
GYLDENDAL NORSK FORLAG AS	3	2	1
H ASCHEHOUG & CO W NYGAARD AS	5	1	4
HEROSA AS	1	-	1
HIGHFIVE FORLAG – PLADSEN	1	-	1
KAGGE FORLAG AS	1	1	-
MAGIKON FORLAG ANS	1	1	-
MOSTER 2024 AS	1	1	-
MØLLEROP	1	-	1
ORKANA FORLAG AS	1	1	-
SNAKKOM UNGDOMSBEDRIFT	1	-	1
SPARTACUS FORLAG AS	2	2	-
STIFTINGA DET NORSKE SAMLAGET	2	2	-
VIGMOSTAD & BJØRKE AS	6	5	1
Totalt	51	26	25